

ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ УКРАЇНИ І КИТАЮ В УМОВАХ ОПТИМАЛЬНОГО ПОЄДНАННЯ ФОРМ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ МУЗИКИ

У статті розглянуто методика діагностики розвитку творчої активності учнів початкових шкіл України і Китаю в умовах оптимального поєднання форм навчальної діяльності на уроках музики. Відповідно до висунутих критеріїв – інтересу до музичної творчості; емоційної чуйності на музику; художньо-образної уяви; самостійності в музично-пошуковій діяльності; спрямованості на власну творчу діяльність, запропоновано чотири серії діагностичних завдань з використанням методів усного (бесіда, інтерв'ю) і письмового опитування (анкетування, вибір відповідей), аналіз домашніх завдань і музично-творчих робіт, педагогічне спостереження. Зроблено порівняльний аналіз результатів між українськими та китайськими молодшими школярами.

Ключові слова: *рівні розвитку творчої активності молодших школярів.*

Постановка проблеми. Модернізація сучасної початкової загальної музичної освіти вимагає постійного підвищення її якості, оновлення змісту і організаційних форм, а також є найважливішим чинником інтеграції інноваційних технологій, спрямованих на підвищення результативності навчання. Особливо інтенсивні зміни відбуваються нині в музично-педагогічній освіті, яка направлена на творчий розвиток особистості, здатної до швидкого реагування на можливі зміни навчального середовища, вирішення проблеми адаптації молодшої людини в соціумі. Адже саме музика, як складова мистецтва, найефективніше впливає на розвиток креативних якостей особистості, активізує прояви інтуїції до пошуків ініціативи. Нова ситуація освітнього сьогодення спричинила новий принцип взаємовідносин між Україною та Китаєм, спрямувала їх на встановлення мостів творчої співпраці і взаємообміну між надбаннями культури і освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Визначення теоретичних і практичних засад початкової освіти знайшли суттєвий відбиток у роботах І. Беха, Н. Бібік, М. Вашуленко, О. Лобової, О. Савченко, зокрема, пріоритети музичної початкової освіти окреслено в працях Л. Масол, Н. Миропольської, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, Л. Хлебникової, Т. Турчин та ін. Формування творчої особистості школяра вивчали психологи Б. Ананьев, Л. Виготський, Е. Голубева. Г. Костюк, Б. Теплов, музикознавці Б. Асафьев, Л. Баренбойм, В. Медушевський, Є. Назайкінський, Б. Яворський, музичні педагоги В. Верховинець, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, М. Леонтович, К. Стеценко; у сучасній вітчизняній музичній педагогіці – О. Лобова, Л. Масол, Є. Печерська, О. Ростовський, Т. Турчин та ін. Л. Виготський стверджував, що творчість є постійним супутником дитячого розвитку.

Заслужують на увагу дослідження молодих китайських учених (Ван Пэшоань, Ван Юйхэ, Гу Инь, Лю Сян-ю, Лю Цин, Ма Донфэн, Сай До Чі, Сунь Цзинань, Сю Хайлинь, Хо Інн, Шу Синьчэн, Чжан Сянь, Чжан Юань, Цао Ян Цзоу Айминь та ін.), які збагачують китайську освіту досвідом навчання різним видам музичної діяльності за традиційними українськими методиками і інноваційними технологіями. Водночас проблеми інновацій стосуються переважно різних видів підготовки китайських студентів у ВНЗ України – фортепіанної, диригентсько-хорової, вокальної тощо, у той час як питання оновлення музичної освіти учнів початкової школи Китаю лишилися поза увагою науковців. Залишаються не вивченими питання розвитку творчої активності учнів початкових шкіл Китаю в умовах оптимального поєднання форм навчальної діяльності на уроках музики.

Мета статті – визначити наявний стан розвитку творчої активності учнів початкових шкіл України і Китаю в умовах оптимального поєднання форм навчальної діяльності на уроках музики.

Виклад основного матеріалу. Діагностичне обстеження проводилось одночасно у двох країнах – Україні у київській загальноосвітній школі № 129 (брало участь 127 учнів молодших класів) та Китаї у початковій школі № 3 м. Цзін Дао (в обстеженні брало участь 187 школярів). Експериментальну роботу з розвитку творчої активності молодших школярів на уроках музики на основі оптимального поєднання форм навчальної діяльності ми почали з розробки методики педагогічної діагностики, направленої на оцінку змін, що відбуваються в розвитку творчої активності молодших школярів як результату їх участі в спеціально організованій музичній діяльності на основі поєднання індивідуальних, групових і фронтальних форм навчальної діяльності.

Розглядаючи творчу активність через взаємодію мотиваційного, змістовно-операційного та емоційно-вольового компонентів, ми виділили критерії, які, на наш погляд, свідчать про рівень творчої активності молодших школярів на уроках музики: інтерес до музичної творчості, емоційна чуйність на музику; художньо-образна уява; самостійність в музично-пошуковій діяльності; спрямованість на власну творчу діяльність.

Показниками сформованості мотиваційного компонента творчої активності є: прагнення школярів глибше пізнати сутність явищ в музиці, бажання внести свій внесок у процес творчості, реалізувати себе, досягти успіху, задоволення в процесі творчої музичної діяльності. Показниками сформованості змістовно-операційного компонента є: вміння дітей порівнювати, аналізувати, описувати музичні явища і процеси; фантазувати, моделювати, уявляти, оперувати різними образами і наочними уявленнями тощо. Показниками сформованості емоційно-вольового компонента є: емоційний прояв естетичних і моральних почуттів дітей (натхнення, захоплення, почуття прекрасного; чуйність, співпереживання, відповідальність, почуття особистої гідності, дисциплінованість, самостійність, організованість, рішучість та ініціативність.

Відповідно до критеріїв з показниками були виділені наступні рівні сформованості творчої активності молодших школярів: I – низький, II – середній, III – високий. Низький (пасивний) рівень музично-творчої активності характеризується слабо вираженим характером емоційної чуйності та художньо – образної уяви, здатністю здійснювати музично-пошукову діяльність лише з активною допомогою вчителя і відсутністю спрямованості на власну творчу діяльність. Середній (продуктивний) рівень: в учнів широкі, але нестійкі музичні інтереси, яскравий характер емоційної активності і художньо-образної уяви в окремих видах музичної діяльності, здатність порівняно самостійно здійснювати музично-пошукову діяльність і певна частка активності у власній творчій музичній діяльності. Високий (творчий) рівень музично-творчої активності характеризується високими показниками по всіх вище позначених параметрах: у учнів, що володіють даним рівнем, високо розвинена уява, емоційно-образне вираження почуттів і настроїв, проявляється самостійність у виконанні завдань, захопленість творчим процесом і його продуктивність.

Таке розуміння характеристики рівнів творчої активності молодших школярів у музичній діяльності в узагальненому відображує не тільки діяльний стан школяра, але і пов'язану з ним сформованість особистісних якостей, які проявляються у цій діяльності. Застосування даних рівнів у ході дослідно-експериментальної роботи дозволить визначити динаміку розвитку творчої активності молодших школярів на уроці музики.

Констатувальний етап експериментальної роботи включав вивчення наступних питань: 1) художніх інтересів у мистецтві і переваг у видах музично-творчої діяльності; 2) оцінку міри вираженості емоційної чуйності дітей на уроці музики; 3) фіксацію ступеню розвиненості їх художньо-образної уяви; 4) виявлення ступеню самостійності в музично-пошуковій діяльності; 5) визначення характеру спрямованості молодших школярів на власну творчу діяльність.

Для отримання достовірної інформації були використані такі методи дослідження: усне опитування (бесіда, інтерв'ю), письмове опитування (анкетування, вибір відповідей), аналіз домашніх завдань і музично-творчих робіт учнів, педагогічне спостереження.

Нааявність художніх інтересів і переваг – перший критерій, розглядалося нами як якісний показник вихідної творчої активності молодших школярів. З цією метою було проведено інтерв'ювання, спрямоване на виявлення художніх інтересів учнів. Необхідно було вибрати відповідь на три питання.

1. Захоплюєш ти мистецтвом? а) так; б) ні; в) не дуже.
2. Що тебе спонукає займатися мистецтвом? а) оцінка на уроці; б) придбання майбутньої професії; в) проведення дозвілля; г) любов до мистецтва.
3. Якому виду мистецтва ти віддаєш перевагу? а) художній літературі; б) кіно; в) театру; г) музиці; д) образотворчому мистецтву.

Аналіз отриманих результатів опитування українських і китайських молодших школярів показав, що мистецтвом цікавиться значна частина опитуваних. Більшість респондентів (72% українських і 87% китайських) включає мистецтво в число переважних інтересів. У числі улюблених занять у вільний час більше половини учнів (60% українських і 72% китайських) виділили мистецтво, відповідно 15% і 18% – проявили інтерес до професії, 25% і 32% учнів виявили інтерес до уроків мистецтва. Із запропонованих видів мистецтва перевага віддавалася літературі (80% і 73%; кіно (95% і 97%). Інтерес до театру, музики і образотворчого мистецтва проявили відповідно 60% і 52%; 50% і 72%; 70% і 72% респондентів.

Виявлення переваг дітей у видах музично-творчої діяльності проводилося у бесіді, в процесі якої експериментатор, використовуючи спеціальні питання, допоміг дітям самостійно визначити різноманітні види музично-творчої діяльності: спів, слухання музики, вокальну імпровізацію, пластичну імпровізацію, ритмічну імпровізацію. Після чого учням роздали картки із зображенням всіх визначених дітьми видів музично-творчої діяльності. Дітям пропонувалося, уважно розглянувши картки, вибрати ті види музично-творчої діяльності, якими вони хотіли б займатися на уроках музики (перевагу можна було віддати декільком видам).

Аналіз відповідей школярів обох країн показав, що відповідно 89,8% і 91% опитаних першокласників вибрали пластичну імпровізацію; 84% і 85,6% – ритмічну імпровізацію; співати бажають 75% і 79% дітей; 67,8% і 68,5% – обрали слухання музики; 47,7% і 48,1% – вокальну імпровізацію. Як видно, у дітей простежується яскраве прагнення до імпровізаційної творчості, пов'язаної з руховою активністю. Ці переваги залишаються головними в учнів другого і третього класів: найпривабливішими видами для всіх молодших школярів є пластична (відповідно 88,5% і 87,9%) і ритмічна (84,4% і 85,6%) імпровізації.

Для оцінки другого критерію – міри виразності емоційної чуйності учнів на твори музичного мистецтва застосовувалися завдання, при виконанні яких фіксувалася сила і характер емоційних проявів молодших школярів у зовнішніх реакціях, а також їх адекватність емоційно-образному змісту музичних творів. *Пластична імпровізація*. Дитині пропонувалося основними рухами відобразити різний характер двох маршів. *Ритмічна імпровізація*. Створення ритмічного супроводу до творів різного жанру та характеру з

використанням дитячих ударних музичних інструментів як-то: металофон, бубон, тріскачки, ложки, трикутник, барабан. *Співи*. Виконання улюбленої пісні. *Слухання музики*. Після прослуховування інструментальної п'єси у формі малюнків або міні-творів відповісти на питання: "Що я почув у цій музиці?".

Виконання завдань оцінювалось експериментатором відповідно до трьох рівнів розвитку творчої активності молодших школярів.

Низький рівень. В усіх видах музично-творчої діяльності зовнішні емоційні реакції виражені слабо, характеризуються окремими емоційними вигуками; недостатньо розвинена здатність до емоційно-образного висловлення почуттів і настрою; емоційна чуйність на музику розвинена слабо. *Середній рівень*. Зовнішні реакції носять вибіркового характер, вони яскраво виражені по відношенню до окремих видів музично-творчої діяльності, розвинена здатність до емоційно-образного висловлювання почуттів та емоцій, відзначаються спроби оформлення емоційної реакції в музично-художній образ. *Високий рівень*. В усіх видах музично-творчої діяльності виражені зовнішні емоційні реакції, високо розвинена здатність до вираження емоційно-образних почуттів і настроїв, яка проявляється в образно-насичених та емоційних висловлюваннях.

Наступний комплекс творчих завдань був спрямований на фіксацію розвитку третього критерію, який визначався за ступенем оригінальності створюваного емоційного образу (ступінь порушення стереотипності образу). Для визначення ступеня розвиненості художньо-образної уяви були використані наступні завдання: 1) прослухати п'єсу і відповісти на питання: "Про що розповіла музика?" 2) сприймання інструментальної музики супроводити відповідними характеру музики рухами рук і тіла; 3) завершити запропоновану "музичну" ситуацію, створивши незвичайний фінал; 4) супроводжувати звучання інструментальної музики у виконанні оркестру народних інструментів імітаційною грою на уявних музичних інструментах, тембр звучання яких визначається школярами на слух.

За результатами виконання завдань визначалися наявні рівні розвитку художньо-образної уяви молодших школярів у музичній діяльності.

Низький рівень. У процесі музичної діяльності у дитини відсутнє прагнення до оригінальності створюваного художнього образу, уява малопродуктивна. *Середній рівень*. Спостерігаються спроби до оригінальності створюваного емоційного образу, яскраво проявляється здатність до фантазії. *Високий рівень*. Спостерігається прагнення до декількох варіантів створення емоційного образу, творчі роботи відрізняються оригінальністю мислення.

Виявлення ступеню самостійності в музично-творчій діяльності (четвертий критерій) українських і китайських молодших школярів оцінювалось у виконанні наступних завдань: 1) самостійно проспівати пісню або зіграти її мелодію на дитячих музичних інструментах; 2) проспівати пісню або зіграти її мелодію на дитячих музичних інструментах тільки після виконання її вчителем 3) разом з вчителем проспівати пісню або зіграти її мелодію на дитячих музичних інструментах (якість виконання не враховувалася).

За даним критерієм було визначено наступні рівні.

Низький рівень. У процесі музичної діяльності у дитини відсутнє прагнення до самостійного виконання завдання, виконує завдання разом з учителем або з товаришами. *Середній рівень*. Спостерігається спроба до самостійності виконання завдання учнем: звертається за допомогою в найбільш складних, на його погляд, ситуаціях, проявляє інтерес до вибору музичного інструменту. *Високий рівень*. Самостійно виконує завдання, пропонує різні варіанти виконання, наприклад, на різних музичних інструментах.

Спрямованість на власну творчу музичну діяльність – четвертий критерій, визначалася за результатами виконання наступних завдань: 1) вчитель пропонує дітям гру: на музичні питання вчителя школярам треба давати музичні відповіді. Варіанти питань: Як тебе звати? Який у тебе настрій? Хто сьогодні черговий? тощо; 2) дитині пропонується завершити розпочату вчителем мелодію або проспівати новостворену.

За критерієм – спрямованість на власну творчу музичну діяльність, виявлено наступні рівні.

Низький рівень. Учень виявляє байдужість до творчої діяльності, висловлює небажання імпровізувати. Відсутність схильності до творчої діяльності. *Середній рівень*. Учень готовий до творчої діяльності з підтримкою педагога, відчуває інтерес до творчих завдань, але імпровізації схожі на варіанти, запропоновані вчителем. *Високий рівень*. Учень висловлює бажання створити мелодію, пісню, проявляє захопленість творчим процесом, його продуктивністю, виявляє прагнення осмислити результат творчої діяльності.

Результати діагностики, отримані в ході дослідно-експериментальної роботи були систематизовані і дали уявлення про стан вихідного рівня розвитку творчої активності молодших школярів у музичній діяльності (табл. 1.)

Таблиця 1

Стан розвитку творчої активності учнів початкової школи

Рівні	Українські учні (%)					Китайські учні (%)				
	I	II	III	IV	C/3	I	II	III	IV	C/3
B	3,3	3,3	3,4	3,2	13,2	3,6:	3,6	3,7	3,2	14,1
C	12	14	10	14	46	13	11	9	12	45
H	16	18	20	24	78	15	20	18	20	73

Висновки. Дані дослідження свідчать про те, що рівень розвитку творчої активності молодших школярів обох країн з різним ментальним досвідом наближається до середнього та низького. Лише невелика кількість українських і китайських дітей, що брали участь в діагностичному обстеженні, демонструють високий рівень. Отже, сутність модернізації початкової музичної освіти в Україні і Китаї ми вбачаємо: у розробленні і обґрунтуванні провідного концептуального підходу та його складових ідей, що зумовлюють інновації у змісті, педагогічних принципах, педагогічних умовах, методах, формах музичної освіти молодших школярів. Музичне навчання молодших школярів – це основний шлях здобуття початкової музичної освіти, що передбачає цілеспрямований, здійснюваний систематично процес набуття учнями елементарних теоретичних знань щодо музичного мистецтва та розвитку елементарних практичних умінь у галузі музичного мистецтва.

Використані джерела

1. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1987. – 341 с.
2. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник / О. М. Олексюк. – К. : КНУК: М, 2006. – 188 с.
3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
4. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2011. – 640 с.

Chuang Guan

DIAGNOSIS OF CREATIVE ACTIVITY OF STUDENTS IN PRIMARY SCHOOLS UKRAINE AND CHINA IN TERMS OF THE OPTIMAL COMBINATION OF FORMS OF EDUCATIONAL MUSIC LESSONS

In the article the method of diagnostics of creative activity of students in primary schools Ukraine and China in terms of the optimal combination of forms of educational music lessons. Konstatyvalnyy stage experimental work included a study of the following issues: 1) artistic interests in art and preferences in the types of music and creative activities; 2) assessment of the degree of severity of emotional responsiveness children to music lessons; 3) fixing the degree of development of their art – figurative imagination; 4) identify children's autonomy in music – search activities; 5) determine the nature of primary school children focus on their own creative work.

Answers primary school children in both countries showed their desire for impromptu creativity related to physical activity. Naypryvablyvymy types for all primary school children have plastic (88.5% – Ukrainian students and 87.9% – Chinese students) and rhythmic (respectively 84.4% and 85.6%) improvisation.

To evaluate the second criterion – the degree of severity of the emotional responsiveness of students to the works of music used tasks, under which fixed the strength and character of emotional displays at younger schoolboys external reactions and their adequacy emotionally expressive content of music. Plastic improvisation. The child is asked to basic movements reflect the different nature of the two marches. Rhythmic improvisation. Creating a rhythmic accompaniment to the works of different genres and nature using children's percussion musical instruments such as: glockenspiel, tambourine, rattles, spoons, triangle, drum. Singing. Perform your favorite songs. Listen to music. After listening to instrumental pieces in the form of drawings or mini works to answer the question, "What I heard in this music?"

Next set of creative tasks aimed to fixation of the third criterion, which is determined by the degree of originality created an emotional image (degree of stereotyped image). To determine the degree of development of figurative art and imagination used the following objectives: 1) to listen to the play and answer the question: "What music told?" 2) perception of instrumental music accompanied by appropriate music nature movements of hands and body; 3) to complete the proposed "music" situation, creating an unusual finale; 4) accompany the sound of instrumental music performed by the orchestra of folk instruments imitating playing imaginary musical instruments, sound timbre is determined by the students at the hearing.

Identifying the degree of independence in musical creativity (the fourth criterion) Ukrainian and Chinese primary school children evaluated in the following tasks: 1) you sing a song or play a tune on her children's musical instruments; 2) to sing a song or play a tune on her children's musical instruments only after her teacher 3) together with the teacher sing a song or play a tune on her children musical instruments.

Focus on your own creative musical activity – the fourth criterion is determined by the results of the following objectives: 1) teacher offers children the game: musical questions teachers should give students musical response. Options questions: What's your name? What kind of mood you? Who is on duty today? etc; 2) the child is proposed to complete the teacher started to sing a tune or newly created.

The comparative analysis of results between Ukrainian and Chinese younger students.

Key words: level of creative activity of younger students.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2016